

Soolõime teemaleht

Naised ja ettevõtlus

Võrdõigusvoliniku kantselei
Tallinn 2015

Teemalehe eesmärk on avada olulisemaid ettevõtluse ja soolise võrdõiguslikkuse kokkupuutepunkte, anda ülevaade soolise (eba)võrdsuse olukorrast ettevõtluskeskkonnas, tutvustada soolise võrdõiguslikkuse saavutamiseks püstitatud eesmärke valdkonnas, toetada soolise võrdõiguslikkuse seaduses kehtestatud normide täitmist ning tutvustada teemat avavaid ja selgitavaid allikaid ja publikatsioone.

Teemaleht on eelkõige suunatud seaduselojatele, poliitikakujundajatele ning ettevõtluse edendamise ja arendamisega tegelevatele organisatsioonidele.

Samuti toetab teemaleht soolise võrdõiguslikkuse seaduses kehtestatud normide täitmist.

Teemaleht on osa projektist „Soolõime ja õiguskaitsega sugude võrdsuseni“, mida rahastatakse Norra toetustest 2009–2014.

Sisukord

Ettevõtluse sooline mõõde.....	3
Sooline ebavõrdsus ettevõtluses.....	4
Takistused, millega naised puutuvad kokku oma äri alustades või laiendades	5
ÜRO suunised naiste majanduslike õiguste ja iseseisvuse saavutamiseks.....	6
Naisettevõtluse kontseptuaalne raamistik.....	9
Euroopa Liidu suunised naisettevõtluse edendamiseks.....	9
Eesti ettevõtluspoliitika suundumused	12
Ettevõtluspoliitika aluseks olevad andmed ja indikaatorid	13
Ülevaade peamistest ettevõtlusuuringutest, mis käsitlevad naisettevõtlust	14
Mida ette võtta naisettevõtluse edendamiseks riigi tasandil?.....	16
Euroopas tegutsevad naisettevõtluse edendamise võrgustikud	18
Naisettevõtluse edendamisega tegelevad organisatsioonid Eestis	19
Rahvusvaheline kogemus	19
Kasulikke linke	20

Ettevõtluse sooline mõõde

Euroopa Liidu, sh ka Eesti säästva arengu riiklikud strateegiad lähtuvad põhimõttest, et ühiskond saab areneda jätkusuutlikult ainult siis, kui majanduslik, looduslik ja sotsiaalne keskkond on tasakaalus. Ühiskonna kestlikkus sõltub riigi võimest luua oma inimeste arenguks ja tegutsemiseks parimad võimalused – nii mehed kui ka naised peavad olema ühiskonnaellu kaasatud ja nende potentsiaal peab olema rakendatud. Iga ühiskonnaliikme oskuseid, kompetentsust ja talenti tuleb väärtustada.

Selleks, et taastada Euroopas majanduskasv ja kõrgem tööhõive tase, vajab Euroopa rohkem ettevõtjaid. Viimastel aastakümnetel on järjest rohkem teadvustatud naiste loodud ettevõtete rolli ja panust tööhõive suurendamisse, majanduskasvu ja jätkusuutliku arengu saavutamisse ning naiste majandusliku iseseisvuse saavutamisse ja vaesuse vähendamisse. Uuringud on andnud piisavalt tõendusmaterjali selle kohta, et soolise võrdõiguslikkuse ja majanduskasvu vahel on positiivne seos. Et saavutada Euroopa 2020. aasta strateegia eesmärk – arukas, jätkusuutlik ja kaasav majanduskasv –, tuleb naiste potentsiaali kasutada laialdasemalt ja tõhusamalt. Vt ka teemalehte „Tööturg“.

Naiste kaasamine ettevõtlusse on soolise ebavõrdsuse vähendamisel keske tähtsusega. Majanduslik iseseisvus on peamiseks eeltingimuseks, et võimaldada nii meestel kui naistel omada kontrolli enda elu üle ja teha reaalsel valikutel põhinevaid otsuseid.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee on oma arvamuses¹ rõhutanud, et naisettevõtlus on majandusküsimus ning seetõttu peaksid naisettevõtluse² edendamise eest hea seisma just liikmesriikide majandusministeeriumid. Naisettevõtjad loovad uusi töökohti nii endale kui ka teistele ja toetudes oma teistsugusele elukogemusele võrreldes meestega, toovad ettevõtlusse ja juhtimisse erinevaid vaatenurki ja lahendusi. Uuringud näitavad, et naiste omandis olevad ettevõtted investeerivad töötajate koolitusse rohkem kui ettevõtted üldiselt ning kaks kolmandikku nendest investeeringutest on suunatud juhtivate töötajate juhioskuste suurendamiseks. Seega on investeeringud naiste omandis olevate ja majanduskasvule orienteeritud ettevõtete toetamisele ka tõenäoliselt tasuvamad kui investeeringud ettevõtetesse üldiselt.³

Siiski on keskmine tootlikkus, kasum ja töötajate arvu kasv enamuses naiste omanduses olevates ettevõtetes praegu oluliselt madalamad kui meeste omanduses olevates ettevõtetes. Naiste loodud ettevõtted on väiksemad ja väiksema kasumiga ning seetõttu on neil ka töötajate arvu suurendamise võimalused piiratumad. Uuringud näitavad, et madalam kapitali mahukus on kõige olulisem faktor, mis määrab ära naiste omanduses olevate ettevõtete madalama tootlikkuse.

¹ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Naisettevõtjad – spetsiaalsed poliitikameetmed ELi majanduskasvu ja tööhõive suurendamiseks“ (omaalgatuslik arvamus) (2012/C 299/05), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2012:299:FULL&from=ET>.

² Naisettevõtluse all käsitletakse ettevõtete tegevust, millel on naisomanik, kellel on ettevõttes üle 50% osalus. Naisettevõtja on naine, kes on loonud ettevõtte, milles tal on enamusosalus (üle 50%) ja kes osaleb aktiivselt ettevõtte juhtimises ja ettevõtte arengut puudutavate otsuste langetamisel.

³ BIS Small Business Survey 2010. Women-led businesses boost, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/32221/11-1078-bis-small-business-survey-2010-women-led-businesses-boost.pdf.

Lisaks mängivad rolli ka teised tegurid nagu kogemuste erinevus, juhtimisstiil, juurdepääs ressurssidele ja ettevõtlusvõrgustikele.⁴

Ettevõtluse arendamise peavoolu poliitika ja toetusprogrammid eiravad naisettevõtjate teistsuguseid vajadusi, mis tulenevad nende tegutsemisest meestega võrreldes erinevates majandusharudes ja nende erinevast olukorrast ühiskonnas (suurem hoolduskoormus, töö- ja pereelu ühitamise raskused jms), ning seetõttu ei taga need ka naistele meestega võrdseid võimalusi ettevõtlusega tegelemiseks.

Eelarvamus, et naised soovivadki omada väiksemaid ettevõtteid, on eksitav. On arvestatav hulk naisettevõtjaid, kes on väga huvitatud oma ettevõtte laiendamisest. Selleks, et aidata neil realiseerida oma pürgimusi, tuleb ettevõtluse edendamise toetuskeemide kavandamisel arvestada ka naisettevõtjate vajadustega, nagu lapsehoiuvõimaluste kättesaadavuse suurendamine ja finantsinstrumentide valiku mitmekesistamine (nt mikrokrediidi pakkumine).

Sooline võrdõiguslikkus ettevõtluses tähendab, et naistele ja meestele on tagatud võrdsed võimalused ettevõtete loomiseks, sh juurdepääsuks stardikapitalile; ettevõtete tegevuse laiendamiseks; töö- ja pereelu ühitamiseks; osalemiseks ettevõtjaid koondavates võrgustikes ning ettevõtluspoliitika kujundamisel.

Olukorra hindamiseks ja mõõtmiseks arvestatakse kvantitatiivsete andmete alusel nais- ja meesettevõtjate tegelikku osalust ja juurdepääsu ressurssidele ning ressursside jaotust soorühmiti.

Sooline ebavõrdsus ettevõtluses

Naiste osakaal tööturul on viimase kümnendi jooksul märgatavalt suurenenud. Eestis oli 2013. aastal meeste tööhõive määr kõigist tööealistest meestest 76,75% (2003. a 73,5%) ja naiste tööhõive määr 70,1% (2003. a 66%).⁵ Samas ei ole tööturul naiste osakaalu kasvuga suurenenud naisettevõtjate osakaal ettevõtjate ja tööturul hõivatute hulgas. 2003–2012. a vähenes naisettevõtjate osakaal ettevõtjate hulgas 3,3% ja tööturul hõivatute hulgas rohkem kui 1% võrra.⁶ Iseendale tööandjaid oli tööhõives olevatest meestest 12,3% ja naistest ainult 5,9%.

Naiste suurenenud osakaal tööhõives ei ole toonud kaasa suuremat tasakaalustatust hoolduskoormuse jaotuses laste ja eakate eest hoolitsemisel ning kodutööde jagamisel. Naistel on endiselt rohkem probleeme töö- ja pereelu ühitamisega, mis võib avaldada ka negatiivset mõju ettevõtlusega alustamisele, kuna paljud naised tunnevad, et nad on sunnitud valima karjääri ja laste vahel. Teiselt poolt võib iseendale tööandja olemine olla elujulisem valik naistele, kellel on ülalpeetavaid lapsi, just kodus töötamisel aja paindliku kasutamise ning väiksemate lapsehoiukulude tõttu, võrreldes osaajaga palgatööga või üldse tööturult eemalejäämisega.⁷

⁴ Gender Equality in Education, Employment and Entrepreneurship: Final Report to the MCM 2012, C/MIN(2012)5, <http://www.oecd.org/employment/50423364.pdf>.

⁵ Statistikaamet (2013), <http://www.stat.ee/57164>.

⁶ Statistical data on women's entrepreneurs in Europe. (2014) European Commission. Directorate-General for Enterprise and Industry, <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/7481>.

⁷ Connelly, R. (1992), Self employment and providing childcare.

Kuigi Eurostati andmetel moodustavad Euroopa Liidus naised ülikoolilõpetajatest üle 60% (Eestis 65%),⁸ on Euroopa Liidus ettevõtjaks vaid iga kümnes naine, samal ajal kui meestest on ettevõtja iga neljas. Soostereotüübid naistele ja meestele sobivatest töödest ja elukutsevalikutest suunavad naised valima sotsiaal-, hariduse, kultuuri, meditsiini ja hoolekanderialasid, ent mehi tootmise, tehnoloogia ja IT erialadele. Neid majandussektoreid ja valdkondi, milles töötavad naised, peetakse tihti vähem lisandväärtust andvateks, vähem innovatiivseteks ja majandusarengu seisukohalt vähem tähtsateks ning seetõttu on nendes valdkondades sageli raskem saada ettevõtlusega tegelemiseks toetust kui näiteks IT või tehnoloogia valdkonnas.

Naiste alaesindatus ettevõtete palgaliste juhtide seas ei too naistele võrreldes meestega mitte ainult väiksemat ettevõtete juhtimise kogemust, vaid vähendab ka võimalusi edukalt konkureerida idufirmasid aitavatele laenudele. Naistel on väiksema sissetuleku tõttu vähem sääste oma äri alustamiseks ja see mõjutab negatiivselt ka äri laiendamise võimalusi. Globaalse ettevõtlusmonitooringu 2013. a Eesti raportis⁹ on toodud välja, et Eestis on oluliseks takistuseks ettevõtlusega alustamisel hirm ebaõnnestuda (naiste puhul 52,4% ja meeste puhul 43%). Samuti selgus uuringust, et kõrgema sissetulekuga inimesed kardavad ebaõnnestumist vähem kui madalama sissetulekuga inimesed. See võib selgitada naiste suuremat hirmu ettevõtlusega alustamise vastu. Kuna naiste sissetulekud on tavaliselt väiksemad kui meestel,¹⁰ siis puudub neil finantsiline kindlus ja tagavara ebaedu korral hakkamasaamiseks.

Euroopas moodustavad naisettevõtjad ainult 30% ettevõtjate üldarvust. Naiste ja meeste ebavõrdsus rikub põhiõigusi, koormab majandust ja põhjustab annete kasutamata jätmist. Naisettevõtjad ja nende loodud ettevõtted jäävad sageli ettevõtlusareenil nähtamatuks – neid ei ole näha meedias, ettevõtjate esindusorganisatsioonides ega ettevõtluspoliitika mõjutajate hulgas. Hoiakud ühiskonnas muutuvad siiski naisjuhte ja naisettevõtjaid soosivamaks. Sotsiaalministeeriumi 2013. a tehtud soolise võrdõiguslikkuse monitooringu andmetel on vastajate osa, kes leiavad, et naine sobib tippjuhiks, kasvanud peaaegu kahekordseks võrreldes 2009. aasta monitooringu andmetega. Pooled vastajatest (59% meestest ja 37% naistest) leidsid samuti, et ettevõtetele oleks kasulik, kui neis oleks juhtivatel kohtadel praegusest rohkem naisi.¹¹

Takistused, millega naised puutuvad kokku oma äri alustades või laiendades

Ühiskonnas säilinud iganenud soostereotüübid ja soorollide jaotus mõjutavad oluliselt iga inimese haridus-, karjääri-, töökoha-, pere planeerimise jt valikuid. Kõik need otsused omakorda avaldavad mõju majandusele ja ühiskonnaelule laiemalt. Siiani on ühiskonnas levinud hoiakud, mille kohaselt nähakse naiste peamise rollina vastutust pere- ja eraelu eest (tasustamata tööd) ning meeste rollina tegutsemist avalikus sfääris ja kutsetöös (tasustatud tööd). Need ühiskonna hoiakud

⁸ Statistikaamet (HT296, 2013), <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/Saveshow.asp>.

⁹ Globaalne Ettevõtlusmonitooring 2013. Eesti raport. Eesti Arengufond, http://www.arengufond.ee/wp-content/uploads/2014/11/GEM_2013_raport.pdf.

¹⁰ Statistikaameti andmetel oli 2013. a oktoobris sooline palgalõhe Eestis 24,8% ehk naispalgatöötajate brutotunnitasu oli 24,8% madalam kui meespalgatöötajatel. Statistikaameti arvatud sooline palgalõhe võtab arvesse kõik ettevõtted ja asutused ning kõik tegevusalad. Eurostati avaldatud meeste ja naiste palgalõhes ei ole arvestatud alla kümne töötajaga ettevõtete ja asutuste näitajaid, samuti põllumajanduse, metsamajanduse ja kalapüügi ning avaliku halduse ja riigikaitse tegevusalade palgatöötajate töötasusid.

¹¹ Soolise võrdõiguslikkuse monitooring 2013, Sotsiaalministeerium.

raskendavad naistel oma äri alustamist, kuna nad kogevad ettevõtjana rohkem vastuseisu kui mehed, nii ettevõtete usaldusväarsuse saavutamisel kui ka pangast laenu saamisel.

Uuringute järgi¹² on peamised takistused, millega naised oma äri alustades või laiendades kokku puutuvad:

- 1) Vähene riskivalmidus ja puudus ettevõtlusharidusest.
- 2) Vajalike mitteformaalsete võrgustike puudumine.
- 3) Piiratum juurdepääs kapitalile – uuringute järgi antakse naistele vähem meelsasti laenu kui meestele.
- 4) Raskused töö ja pereelu ühitamisega, vaba aja vähesus.
- 5) Hariduslikest valikutest tulenevad kitsendused. Uuringud näitavad, et ettevõtteid luuakse enamasti nendes valdkondades, milles on omandatud eriala või milles on töötatud. Naised on enim esindatud traditsioonilistes madalama tootlikkusega ja vähem innovaatilistes majandusharudes ja tegevusaladel.
- 6) Ühiskonna hoiakud ei soosi naisettevõtlust – ühiskonnas valitsevad traditsioonilised stereotüübid, et mehed sobivad juhtideks ja ettevõtjateks paremini kui naised.

Üks suurimaid probleeme naisettevõtluse olukorra hindamisel kogu Euroopas on nii kvantitatiivse kui ka kvalitatiivse teabe puudujääk. Äriregistrid ja paljude riikide statistika andmebaasid (sealhulgas käibemaksukohustuslaste register) ei esita andmeid soo kaupa. Samuti pole soo kaupa teave hõlpsasti kättesaadav pankadest ega ettevõtlust toetavatest organisatsioonidest.

ÜRO suunised naiste majanduslike õiguste ja iseseisvuse saavutamiseks

1995. a septembris toimus Pekingis ÜRO neljas naiste maailmakonverents. Konverentsil võeti vastu ühisdeklaratsioon ja tegevuskava nn Pekingi tegevusplatvorm, mis sisaldas eesmärke ja tegevusi naiste ja meeste võrdõiguslikkuse saavutamiseks 12 kriitilises valdkonnas.

Valdkonnas „Naised ja majandus“ seati eesmärgiks aidata kaasa naiste majanduslike õiguste ja iseseisvuse saavutamisele; soodustada naiste võrdset ligipääsu ressurssidele, töökohtadele, turgudele ja kaubandusele; pakkuda, seda eriti väikese sissetulekuga naistele, äriteenuseid ja väljaõpet ning tagada ligipääs turgudele, informatsioonile ja tehnoloogiatele; tugevdada naiste majanduslikku panust ning kommertsvõrke ja likvideerida tööalane segregatsioon.

Nende eesmärkide saavutamiseks nähti ette järgmisi samme:

- vaadata kriitiliselt läbi ning viia ellu traditsiooniline säästu-, krediidi- ning **naistele laenude andmise mehhanisme toetav riiklik poliitika**;

¹² Naisleijutajate ja ettevõtjate tegevuse edendamise alaste poliitikate hindamine (2008), Euroopa Komisjon, http://ec.europa.eu/enterprise/newsroom/cf/_getdocument.cfm?doc_id=3815.

- luua mehhanismid ja organiseerida teisi foorumeid, et võimaldada **naisettevõtjail osaleda majandusministeeriumide ja finantsinstitutsioonide väljatöötatava poliitika ja programmide koostamisel;**
- aidata kaasa sugupooli arvestava poliitika ning vahendite väljatöötamisele, **soodustamaks naistele kui meestega võrdseile partnereile õiguste andmist** ning võimaluste loomist tehnika, juhtimise ning ettevõtluse vallas;
- aidata kaasa ning **toetada iseendi jaoks töökohtade loomist ning väikeettevõtete arengut**, parendada naiste ligipääsu krediidile ja kapitalile **naiste ettevõtlust soodustavate institutsioonide tugevdamise kaudu;**
- analüüsida, nõustada, koordineerida ja **ellu viia poliitikat, mis integreerib** töötavate, **iseendale tööandjaks olevate ning ettevõtlike naiste vajadusi ja huve sektorilisse ja ministeeriumidevahelisse poliitikasse, programmidesse ja eelarvetesse;**
- **suurendada naiste, kaasa arvatud naisettevõtjate osalust konsultatiivkomiteedes** ning teistel foorumitel, võimaldamaks kõigi majandusharude naisettevõtjail ning nende organisatsioonidel anda oma panus majandusministeeriumide ning pangandusasutuste väljatöötatava poliitika ja programmide formuleerimisse ning läbivaatamisse;
- **töötada välja paindlikud rahastamisskeemid, et finantseerida** naiste majanduslikku tegevust toetavaid, iseseisvust ning **naiste ettevõtete suuremat tootlikkust ning rentaablust stimuleerivaid finantsasutusi;**
- **toetada** vajalikul määral **naiste, eriti puuetega naiste, säästliku ja produktiivse ettevõtlusalase tegevuse tugiprogramme ja projekte;**
- luua riiklik **infrastruktuur, mis tagab nais- ja meesettevõtjaile võrdväärse ligipääsu turgudele;**
- **töötada välja** programmid, mis pakuvad **koolitust ja ümberõpet**, iseäranis **uute tehnoloogiate vallas**, ning **naistele taskukohaseid teenuseid ärijuhtimises, tootearenduses, finantseerimises, tootmises ja kvaliteedikontrollis, turunduses ja äritegevuse juriidilistes aspektides;**
- **levitada teavet** nii traditsioonilistes kui ka mittetraditsioonilistes majandustegevuse harudes hõivatud **edukate ärinaiste kohta, soodustada kontaktvõrkude loomist** ning teabevahetust;
- propageerida kõikidel tasanditel **naiste äride ja ettevõtete ergutamist ja toetamist**, kaasa arvatud mitteametlikus sektoris ning **naiste võrdväärset ligipääsu tootlikele ressurssidele;**
- tagada, et **poliitika ja ettekirjutused ei diskrimineeriks** naiste juhitavaid mikro-, väike- ja keskmise suurusega ettevõtteid;

- aidata kaasa sugupoolte võrdsusele **naisuurimuste edendamise**, uurimistulemuste kasutuse ning sugupoolte uurimuste läbi kõikides valdkondades, sh **majanduses, teaduses ja tehnikas**;
- investeerida raha ning luua **investeeringusportfelle naiste äriettevõtete finantseerimiseks**;
- pakkuda **ettevõtlikele naistele tugivõrkude teenuseid**, sealhulgas väikese ärikogemusega **naiste juhendamise võimalust kogenud mentorite poolt**.

Pekingi tegevuskava on poliitiliselt siduv ja selles püstitatud eesmärkidest lähtuvad Euroopa Liidu liikmesriigid ja institutsioonid. Tegevuskavale alla kirjutatud valitsused, sh Eesti, peavad nimetatud valdkondades püstitatud eesmärkide täitmiseks rakendama konkreetseid meetmeid.

Kreeka EL eesistumise ajal koostati **ülevaade Pekingi tegevuskava esimese strateegilise eesmärgi täitmise kohta valdkonnas „Naised ja majandus“**, milleks on naiste majandusliku iseseisvuse ja õiguste edendamine.¹³

Ülevaate järeldusi:

- 1) Naisettevõtluse edendamise poliitika rakendamise seire on raskendatud, kuna palgatöölised ettevõtja ehk tööandja ja iseendale tööandja kontseptsioonid ei ole piisavalt eristatud. Uuringu tulemuste kohaselt on naised vähem esindatud palgatöötajatega tööandjate hulgas ning rohkem esindatud iseendale tööandjate hulgas, kellel puuduvad palgatöötajad ja kes tihti on orienteeritud ainult ühele kliendile.
- 2) Iseendale tööandja olemine võimaldab tööaega kasutada paindlikumalt ning paremini ühitada töö- ja pereelu ilma töötunde vähendamata ja võib olla seega heaks alternatiiviks osajaga palgatööle, võimaldades suurendada töötunde, maksmata seejuures lõivu töö- ja pereelu ühitamisele. Samas toob naisettevõtjate puhul iseendale tööandja olemine tihti kaasa madalama sissetuleku ja vaesuseriski suurenemise.
- 3) Naisettevõtjad tegutsevad sagedamini sektorites, mis on tööjõu mahukamad ja vähem kasumlikud ja seetõttu on neil suurem risk sattuda sotsiaalsesse tõrjutusse ja vaesusesse. Uuringute kohaselt¹⁴ on iseendale tööandjate vaheline sooline palgalõhe 45%, mis näitab väga suurt soolist ebavõrdsust seda tüüpi tööhõives.

Aruandes pakutakse välja uued indikaatorid naiste majandusliku iseseisvuse saavutamise mõõtmiseks, sh indikaator, mis sisaldab teavet naiste ja meeste osakaalu kohta iseendale tööandjate hulgas vanuserühmade kaupa. Indikaatoril on kolm alamindikaatorit:

- palgatöötajatega ja ilma palgatöötajateta iseendale tööandjad sooti,
- iseendale tööandjate naiste ja meeste mediaansissetulek ettevõtlusest eurodes,
- mis ulatuses vastavad nais- ja meessoost iseendale tööandjate töötunnid nende sotsiaalsetele ja perega seotud kohustustele.

¹³ Gender equality and economic independence: part-time work and self-employment, EIGE, 2014, <http://eige.europa.eu/sites/default/files/MH0414228ENC.pdf>.

¹⁴ Ibid, 13.

Naisettevõtluse kontseptuaalne raamistik

Pekingi tegevuskava „Naised ja majandus“ analüüsi raames 2014. a veebruaris Ateenas korraldatud EL liikmesriikide esindajate konsultatiivkohtumisel „Naisettevõtluse head praktikad“¹⁵ avaldati naisettevõtluse edendamise kontseptuaalne raamistik, mille kohaselt:

- naiste osalemine ettevõtluses on oluline vahend saavutamaks naiste majanduslikku iseseisvust, lisaks aitab see kaasa majanduskasvule, jätkusuutlikule arengule ja vaesuse vähendamisele;
- naised moodustavad ettevõtjate hulgas vähemuse ja see peidab endas olulist majanduskasvu ja heaolu potentsiaali;
- naised puutuvad oma äri alustades ja laiendades kokku hulga takistustega nagu mehedki, kuid paljudel juhtudel avaldavad need naistele palju suuremat mõju kui meestele. Näiteks on sellisteks takistusteks juurdepääs kapitalile; ebasoodsad äriregulatsioonid; kultuurilised barjäärid; sektori valik, milles äri alustatakse; erinevused koolituses ja erinevates sektorites äri rajamine; mitteformaalse võrgustiku puudumine; hariduslik segregatsioon ning töö ja pereelu ühitamise raskused; töö ja pere eest hoolitsemisest tulenevast topeltkoormusest tingitud vaba aja vähesus jms.

Euroopa Liidu suunised naisettevõtluse edendamiseks

Euroopa Liidu ettevõtluspoliitikas peetakse naisettevõtluse edendamist väga oluliseks. Naiste vähest osalemist ettevõtluses nähakse kui kasutamata ressursi ja majanduskasvu potentsiaali. Naisettevõtlust toetatakse ja edendatakse Euroopa väikeettevõtluse akti „Kõigepealt mõtle väikestele“ ja tegevuskava „Ettevõtlus 2020“ kaudu.

Euroopa väikeettevõtluse akt „Kõigepealt mõtle väikestele“,¹⁶ mis avaldati 2008. a, on Euroopa tasemel ettevõtluspoliitika initsiatiiv, mille raames on kümne alateema alla koondatud meetmed parandamiseks ettevõtlustingimusi just väikese ja keskmise suurusega ettevõtteid silmas pidades. Teadmispõhisele majandusele ülemineku haldamine on EL jaoks võtmetähtsusega väljakutse. Edu saavutamine tagab konkurentsivõimelise ja dünaamilise majanduse, tööhõive kasvu, töökohtade arvu suurenemise ning sotsiaalse ühtekuuluvuse kõrgema taseme. Väikeettevõtete rolli nähakse töövõimaluste pakkujatena ning kohalike ja piirkondlike kogukondade heaolu tagajatena.

Aktis rõhutatakse muu hulgas vajadust **soodustada huvi ettevõtluse vastu ja arendada sellega seonduvaid andeid, eelkõige noorte ja naiste hulgas**, ja kutsutakse üles liikmesriike juhendama ja toetama naissoost ettevõtjaid. Sealhulgas nähakse ette **naisettevõtluse saadikute võrgustiku**

¹⁵ Good practices in the area of women's entrepreneurship. Report from consultation meeting. 2014, EIGE, http://eige.europa.eu/sites/default/files/MH0414409ENN_Web.pdf.

¹⁶ Euroopa väikeettevõtluse akt „Small business act“ (2008), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0394:FIN:ET:PDF>.

moodustamist; **mentorlusvõrgustikku naisettevõtjatele**, et parandada nende võimalusi luua jätkusuutlikke ja edukaid ettevõtteid; meetmeid, et **innustada naisi kõrgkooli lõpetamisel looma oma ettevõtet**.

Esimese ülevaate väike- ja keskmise suurusega ettevõtetele suunatud poliitika elluviimise kohta väikeettevõtluse akti järgi koostas Euroopa Komisjon 2009. a. Aruandes tõsteti esile Norra tegevuskava, mille kohaselt nähti ette naisettevõtjate osakaalu kasvu kuni 40%ni kõigist ettevõtjatest 2013. aastaks. 2009. a moodustati Euroopa Komisjoni algatusel ka naisettevõtluse saadikute Euroopa võrgustik.¹⁷

2011. aastal koostatud Euroopa Komisjoni teatises Euroopa väikeettevõtlusalgatuse läbivaatamise kohta¹⁸ mainitakse, et Euroopa naisettevõtluse saadikute võrgustikku, mille komisjon moodustas 2009. aastal, kuulub juba üle 250 naisettevõtluse saadiku. Teatises avaldatakse ühtlasi muret selle üle, et liiga vähe on innovaatilisi väikeettevõtteid, mis kasvaksid suurteks, ülemaailmselt edukateks ettevõteteks. Komisjon näeb muu hulgas ette **juhendamisskeemide loomise naisettevõtjatele** vähemalt kümnes EL liikmesriigis, et nõustada ja toetada naisettevõtjaid ettevõtte asutamise, toimimise ja kasvu asjus.

Alates 2012. a avaldatakse väikeettevõtluse akti rakendamise kohta iga-aastaseid aruandeid. Kahjuks ei sisalda need andmeid naisettevõtluse edenemise kohta.

Oluline samm naisettevõtjate õiguste kaitseks oli 7. juulil 2010. a vastu võetud direktiiv 2010/41/EÜ, millega seati **eesmärgid füüsilisest isikust ettevõtjatena, sealhulgas põllumajanduses tegutsevate meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte kohaldamiseks, samuti füüsilisest isikust ettevõtjatena tegutsevate naiste kaitseks raseduse ja sünnituse ajal ning tunnustati kehtetuks nõukogu direktiiv 86/613/EMÜ**.¹⁹ Direktiiviga tugevdati füüsilisest isikust ettevõtjatena tegutsevate naiste kaitset raseduse ja sünnituse puhul ning parandati füüsilisest isikust ettevõtjate abikaasade olukorda.

Euroopa Parlament võttis 2011. a vastu resolutsiooni naisettevõtluse kohta väikestes ja keskmise suurusega ettevõtetes,²⁰ milles juhiti tähelepanu sellele, et naiste ja meeste võrdsus on EL aluspõhimõte, mida tunnustatakse Euroopa Liidu lepingus ja põhiõiguste hartas, ning et hoolimata märkimisväärse edu saavutamisest valitseb naiste ja meeste vahel endiselt ebavõrdsus ettevõtluse ja otsustuspädevuse valdkonnas.

Ettepanekus rõhutati, et meeste ja naiste võimalused ettevõtete käivitamisel ja arendamisel ei ole paljudel juhtudel ühesugused ning naisettevõtluse edendamine on pikaajaline protsess, mis nõuab ühiskonna struktuuri ja hoiakute muutmiseks aega. Tõdeti, et naised on küll alati olnud

¹⁷ Ülevaade Euroopa väikeettevõtluse akti „Small business act“ elluviimisest, 2009, Euroopa Komisjon, http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/small-business-act/implementation/files/sba_imp_en.pdf.

¹⁸ Komisjoni teatis euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja sotsiaalkomiteele ning regioonide komiteele Euroopa väikeettevõtlusalgatuse „Small Business Act“ läbivaatamise kohta (KOM(2011) 78 lõplik, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0078&from=EN>).

¹⁹ 7. juuli 2010. a direktiiv 2010/41/EÜ, millega seatakse eesmärgid füüsilisest isikust ettevõtjatena, sealhulgas põllumajanduses, tegutsevate meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte kohaldamiseks, samuti füüsilisest isikust ettevõtjatena tegutsevate naiste kaitseks raseduse ja sünnituse ajal ning tunnustatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 86/613/EMÜ, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32010L0041&from=ET>.

²⁰ Naisettevõtlus väikestes ja keskmise suurusega ettevõtetes. Euroopa Parlamendi 31.05.2011. aasta resolutsiooni ettepanek naisettevõtluse kohta väikestes ja keskmise suurusega ettevõtetes (2010/2275(INI)), <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A7-2011-0207&language=ET>.

ettevõtlikud, kuid hoiakute ja traditsioonilise rollijaotuse tõttu ei ole neil olnud alati võimalust ettevõtlusega tegeleda. Naised võivad kogeda takistusi juurdepääsul teabetoele, rahalistele ja tehnilistele vahenditele ning teenustele, mis võib piirata nende võimalusi laiendada oma ettevõtet ning konkureerida riigi- ja kohalike omavalitsuste hangetes.

Liikmesriike kutsuti muu hulgas üles:

- **pöörama erilist tähelepanu üle 50-aastaste naiste olukorrale ja aitama neil asutada oma ettevõtteid;**
- **tõstma tütarlaste teadlikkust ettevõtlusest** ja naiste võimalustest juhtimise juures;
- **uurima naisettevõtluse takistusi** ning iseäranis naiste juurdepääsu rahalistele vahenditele;
- **looma nõuandvaid komisjone**, mis on pädevad tegelema naisettevõtjate probleemide ja nende ees seisvate takistustega.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee kinnitas 19. jaanuaril 2012. a omaalgatusliku **arvamuse teemal „Naisettevõtjad – spetsiaalsed poliitikameetmed ELi majanduskasvu ja tööhõive suurendamiseks”**.²¹

Arvamuses esitatakse neli olulist ettepanekut poliitilisteks meetmeteks, mille abil edendada ja arendada naiste ettevõtlust, et toetada jätkusuutlikku majanduskasvu Euroopas:

- 1) luua **Euroopa naiste äriomandi büroo** Euroopa Komisjonis ja pädevates ministeeriumides;
- 2) nimetada **naiste ettevõtluse direktor/saadik** või kõrgetasemeline esindaja Euroopa Komisjonis ja liikmesriikide ettevõtlusministeeriumides;
- 3) koguda teavet ning esitada iga-aastasi **ajakohastatud poliitilisi ja teaduslikke andmeid naiste ettevõtluse kohta;**
- 4) tõhusamalt **jõustada kehtivaid õigusakte soolise võrdõiguslikkuse valdkonnas.**

Euroopa Komisjoni tegevuskava „Ettevõtlus 2020”²² on jätkuks 2011. aasta aprillis avaldatud Euroopa Komisjoni teatisele Euroopa väikeettevõtlusalgatuse läbivaatamise kohta ja komisjoni teatisele tööstuspoliitika kohta. Tegevuskavas esitatakse uus visioon ja hulk meetmeid nii ELi kui ka liikmesriikide tasandil, et toetada Euroopas ettevõtlust. Tegevuskava tugineb kolmele sambale: ettevõtlusalase koolituse ja hariduse arendamine, õige ettevõtluskeskkonna loomine ning eeskujud ja konkreetsete rühmade toetamine.

Tegevuskavas märgitakse, et **ettevõtlusega tegeleva elanikkonna** ja eriti alustavate ettevõtjate seas **on alaesindatud noored, naised, puuetega inimesed ja sisserändajad**. Euroopa peab avama neile juurdepääsu ettevõtlusele, et luua neile töökohti, muuta nad majanduslikult ja sotsiaalselt tugevamaks ning suurendada nende loovust ja innovatiivsust. Sealjuures tuleb arvesse võtta eri rühmade vajadusi, ootusi ja norme, mis on seotud nõustamise ning teabe pakkumise ja vastuvõtmisega.

²¹ „Naisettevõtjad – spetsiaalsed poliitikameetmed ELi majanduskasvu ja tööhõive suurendamiseks”. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus (2012/C 299/05), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2012:299:FULL&from=ET>.

²² Euroopa Komisjoni tegevuskava „Ettevõtlus 2020” (Entrepreneurship 2020) Brüssel, 9.1.2013, COM(2012) 795 final, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0795:FIN:ET:PDF>.

Tegevuskavas nähakse ette, et Euroopa Komisjon loob aastatel 2013–2015 naisettevõtjate jaoks üleeuroopalise internetipõhise juhendamise-, nõustamis-, haridus- ja ettevõtlusvõrgustike platvormi, millega tuuakse olemasolevad riiklike saadikute ja juhendajate võrgustikud internetti, muudetakse nende pakutav toetus põhjalikumaks ja laiaulatuslikumaks ning toetatakse naisettevõtjaid riiklikul ja piirkondlikul tasandil, sh edendades liikmesriikide vahel hea tava vahetamist.

Liikmesriike kutsutakse üles:

- **kujundama ja rakendama naisettevõtluse jaoks riiklikke strateegiaid**, et suurendada naiste juhivate ettevõtete osatähtsust;
- **koguma sooliselt eristatud andmeid** ja igal aastal koostama ülevaate naisettevõtjate olukorrast;
- jätkama ja **laiendama olemasolevate naisettevõtluse saadikute võrgustike** ja naisettevõtjate toetuseks loodud **juhendajate võrgustike tegevust**;
- ellu viima poliitikat, mis võimaldab naistel saavutada sobiv töö- ja eraelu tasakaal, luues **nõuete- ja taskukohased lapsehoiuteenused** ja **eakate ülalpeetavate hooldusteenused** ning kasutades eeskätt täielikult ära EAFRD, ERFi ja ESFi raames pakutavad toetusvõimalused.

Euroopa Parlament võttis 21. novembril 2013. a vastu resolutsiooni tegevuskava „Ettevõtlus 2020” ning ettevõtlikkuse taaselavdamise kohta Euroopas.²³ Resolutsioonis rõhutatakse naiste suurt potentsiaali ettevõtjatena ning kutsutakse komisjoni üles esitama usaldusväärseid andmeid, et oleks võimalik täpsemalt hinnata kehtivaid õigusakte ning tulemuslikumalt kõrvaldada naisettevõtjate ees seisvaid võimalikke takistusi.

Resolutsioonis toonitatakse samuti info- ja kommunikatsioonitehnoloogia suurt tähtsust ettevõtluse seisukohalt ning **kutsutakse komisjoni ja liikmesriike üles välja töötama ja edendama programme, millega eelkõige noored ja naised saaksid arendada oma info- ja kommunikatsioonitehnoloogia oskusi.** Samuti peetakse vajalikuks pöörata erilist tähelepanu ka teistele ettevõtluses alaesindatud rühmadele, nagu noored, eakad, puuetega inimesed ja sisserändajad.

Eesti ettevõtluspoliitika suundumused

Eesti – nii nagu kogu Euroopa – tööturg seisab silmitsi väheneva ja vananeva tööjõu probleemiga ning see seab ettevõtjad olukorda, kus vähemate inimestega tuleb saavutada paremaid tulemusi.

Selleks, et olla konkurentsivõimelisem, tuleb saavutada Eesti majandusarengus järgmised muutused: tööjõu haridus peab vastama ettevõtluse vajadustele; eksporti tuleb suurendada; kasvama peab teadmispõhine ettevõtlus; rahvusvahelistumist peab tihendama ning selleks tuleb kaasata välisinvesteeringuid ning tuleb luua soodne kliima uute innovaatiliste idufirmade sünniks.²⁴

²³ Euroopa Parlamendi 21. novembri 2013. aasta resolutsioon tegevuskava „Ettevõtlus 2020” ning ettevõtlikkuse taaselavdamise kohta Euroopas 2013/2532(RSP)),

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2013-0512+0+DOC+XML+V0//ET>.

²⁴ Muutuv majandus ja tööturg. (2014) Statistikaamet, <http://www.stat.ee/72566>.

Teiselt poolt paistab Eesti tööturg (ja haridusturg) EL liikmesriikide hulgas silma keskmisest suurema soolise kihistumise ja ebavõrdsuse poolest. Suured erinevused Eesti naiste ja meeste majanduslikus seisundis, töötamise valdkondades, karjäärivõimalustes, hariduses, perekohustuste jagunemises jms lubavad Eesti paigutada EL liikmesriikide seas mahajääjate hulka.

Konkurentsivõime kava „Eesti 2020“²⁵ seab eesmärgiks jõuda 2020. aastaks tööhõive määrani (vanuserühm 20–64) vähemalt 76%, mis ületab Euroopa tööhõivestrateegias seatud eesmärgi (75%). Selle eesmärgini jõudmise ühe vahendina nähakse ka elanike (sõltumata nende soolisest kuuluvusest või elamispiirkonnast) maksimaalset hõivatust võimalikult suure lisandväärtusega ettevõtmistes ning lapsehoiuteenuste kättesaadavuse parandamist, et vähendada hooldamiskohustusest tulenevat tööturult eemalejäämist. Kuigi need meetmed avaldavad positiivset mõju ka naisettevõtjate edendamisele, on esmane eesmärk siiski naiste osakaalu suurendamine palgatööstuses.

Aastatel 2014–2020 suunab Eesti ettevõtluspoliitikat **Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014–2020**.²⁶ See on järgneva seitsmeks aastaks kogu Eesti majanduse arendamisele suunatud keskne strateegia, milles pööratakse tähelepanu kolmele reaalsele väljakutsele Eesti jõukuse kasvatamisel. Need on tootlikkuse tõstmine, ettevõtlikkuse ergutamine ja innovatsioonile julgustamine.

Hoolimata sellest, et uuringute kohaselt on Eestis naisettevõtjate osakaal üks väiksemaid EL-s, ei ole ettevõtluse kasvustrateegia 2014–2020 kavandamisel analüüsitud naisettevõtjate olukorda Eestis ega kavandatud meetmeid nende osakaalu suurendamiseks.

Euroopa Komisjoni 2014. a koostatud naisettevõtjate olukorda käsitleva statistilise uuringu „Statistilised andmed Euroopa naisettevõtjate kohta“ järgi on Eesti üks viiest EL riigist, kus on kõige madalam naisettevõtjate osakaal ja kuulub ka nende kaheksa EL riigi hulka, kus naisettevõtjate osakaal aastatel 2003–2012 on vähenenud rohkem kui 1% võrra.²⁷

Ettevõtluspoliitika aluseks olevad andmed ja indikaatorid

Sooline globaalne ettevõtlusarengu indeks Gender-GEDI²⁸ on maailmas esimene diagnostiline tööriist, mis põhjalikult tuvastab ja analüüsib tingimusi, mis aitavad soodustada naiste omanduses olevate kõrge potentsiaaliga ettevõtete arengut. Need on naisettevõtjad, kes on loonud ja juhivad ettevõtteid, mis on innovatiivsed ja orienteeritud turu laiendamisele ja ekspordile. Indeksist võib kujuneda oluline tööriist poliitikakujundajatele ja otsustajatele, et tuvastada valdkondi, mis vajavad parendamist, et soodustada naiste omanduses olevate kõrge potentsiaaliga ettevõtete arengut. Indeks koosneb kolmest alaindeksist, milleks on ettevõtluskeskkond (hõlmab ettevõtluskultuuri ja hoiakuid); ettevõtluse ökosüsteem (hõlmab juurdepääsu ressursidele ja ettevõtlust toetavaid institutsioone) ja ettevõtluspürgimus ehk ettevõtjaid iseloomustavad omadused. 2014. a aruandesse oli kaasatud 30 riiki üle maailma.

²⁵ Konkurentsivõime kava Eesti 2020. http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2014/nrp2014_estonia_et.pdf.

²⁶ Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014–2020, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, 2013, <http://kasvustrateegia.mkm.ee/>.

²⁷ Statistical data on women's entrepreneurs in Europe. (2014) European Commission. Directorate-General for Enterprise and Industry, <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/7481>.

²⁸ The Gender Global Entrepreneurship and Development Index (GEDI), <http://www.dell.com/learn/us/en/uscorp1/corporate~secure~en/documents~gender-gedi-full-report-2014.pdf>.

Indikaatorid

Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsioon (OECD) avaldab oma kodulehel näitajaid sooliste lõhede kohta ettevõtluses. Indikaatoreid uuendatakse igal aastal.²⁹

11 indikaatorit on koondatud kolme üksteist täiendava telje ümber. Nendeks on:

- 1) indikaatorid, mis kirjeldavad naiste ja meeste omanduses olevaid ettevõtteid;
- 2) indikaatorid, mis kirjeldavad nais- ja meesettevõtjaid iseloomustavaid tunnuseid;
- 3) indikaatorid, mis kirjeldavad sotsiaalpoliitilisi tegureid naisettevõtluse arendamisel.

Ülevaade peamistest ettevõtlusuuringutest, mis käsitlevad naisettevõtlust

Globaalne ettevõtlusmonitooring³⁰ (GEM) on maailma suurim iga-aastane ülevaade ettevõtluse olukorrast riigiti, sh Eesti.

Uuringu eesmärk on kujundada arusaamist ettevõtluse mõjust majanduskasvule ja teadvustada tegureid, mis soodustavad või takistavad ettevõtlusaktiivsust. Uuringute tulemusena saadav teave peab aitama teha paremaid otsuseid, kuidas kujundada ettevõtlussõbralikumat poliitikat ja soodustada ettevõtlust.

Üldise uuringu kõrval tehakse ettevõtlusuuringuid ka riigiti (vt ka Eesti raportit) ja temaatilisi raporteid, sh naised ja ettevõtlus, noored ja ettevõtlus.

GEM 2013 uuringu tulemused näitavad, et **sooline erinevus ettevõtlusaktiivsuses** on mitmes riigis hakanud vähehaaval vähenema ning mõnedes Euroopa riikides ollakse tasakaalu lähedal (nt Šveitsis, kus varase faasi ettevõtjate hulgas on 1,2 meesettevõtjat 1 naise kohta).

Globaalse ettevõtlusmonitooringu (GEM) naisettevõtluse raport³¹ ilmub iga kahe aasta järel. Raportis antakse põhjalik ülevaade naisettevõtluse olukorrast ja ettevõtluskeskkonnast, milles naised tegutsevad. Võrreldakse naiste ja meeste ettevõtlusaktiivsust, hoiakuid ja takistusi, millega ettevõtjad ettevõtteid luues ja arendades kokku puutuvad. Raport on oluline töövahend poliitikakujundajatele, aidates suurendada teadmisi naisettevõtluse eripäradest ja kavandada poliitikaid, mis võtavad arvesse ka naiseettevõtjate ettevõtluskäitumist, nende huve ja vajadusi. Raporti laiem eesmärk on soodustada sellise ettevõtluskeskkonna loomist, mis aitaks kaasa ja julgustaks naisi nägema ettevõtjana tegutsemist ühe võimaliku karjäärivalikuna ja varustaks naisi vajalike teadmiste ja tööriistadega ettevõtete loomisel ja laiendamisel.

2012. a uuringu tulemustes tuuakse välja, et naistel on rohkem raskusi ettevõtluse arengu ühest etapist teise siirdumisel kui meestel. Naised on sagedamini ise endale tööandjad ja nende ettevõtetel puuduvad teised palgatöötajad. Naiste loodud ettevõtted on orienteeritud

²⁹ Entrepreneurship at a glance 2012, OECD, http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/industry-and-services/entrepreneurship-at-a-glance-2012_entrepreneur_aag-2012-en#page13; http://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/data/gender-equality/gender-equality-in-entrepreneurship_data-00723-en.

³⁰ Globaalne ettevõtlusmonitooring 2013, <http://www.gemconsortium.org/docs>.

³¹ Globaalne ettevõtlusmonitooring 2012. Naisettevõtluse raport, <http://www.gemconsortium.org/docs/download/2825>.

teenindusele ja vähem tööstusele. Sageli tegutsevad kõrgelt haritud naised ka oluliselt madalamaid võimeid nõudvates ettevõtetes. Siin võib olla põhjus kas enesekindluse puudumises või puudulikus ettevõtlushariduses.

Gloobalse ettevõtlusmonitooringu 2012. a Eesti raportis³² on ettevõtlusaktiivsust ja hoiakuid ettevõtluse suhtes analüüsitud ka sugupoolte kaupa.

Uuringust selgub, et **40% Eesti naistest** ja **51% meestest uskus**, et neil on **head võimalused ettevõtlusega alustamiseks**. Mehed ja naised hindavad erinevalt oma ettevõtlusoskuseid. **Meeste hinnangud enda teadmiste**le on oluliselt **kõrgemad naiste omadest**, lisaks on **meestel väiksem hirm läbikukkumise suhtes**. Uuringus tuuakse välja, et kõrgema sissetulekuga inimesed kardavad ebaõnnestumist vähem, mis võib tuleneda sellest, et väiksema sissetulekuga inimestel puudub finantsiline kindlus ja tagavara ebaedu korral hakkama saamiseks. Finantsilise kindluse puudumine võib olla ka üks põhjustest, miks naised tunnevad suuremat hirmu ettevõtjana ebaõnnestuda kui mehed. Lisaks tunnetavad naised ka suuremat vastutust laste heaolu tagamise eest.

Kõigis ettevõtlusfaasides erineb meeste ja naiste osakaal pea kaks korda, olles kõige suurem väljakujunenud ja väikseim potentsiaalsete ettevõtjate puhul. Potentsiaalsete ettevõtjate hulgas on 1,4 meest ühe naise kohta, varase faasi ettevõtjate hulgas 2 meest 1 naisettevõtja kohta ja väljakujunenud ettevõtjate hulgas 2,5 meest ühe naisettevõtja kohta.

35% naistest ja 52% meestest leidis, et neil on olemas oskused ettevõtlusega alustamiseks, 39% naistest ja 31% meestest kartis ebaõnnestuda ja 34% naistest ja 41% meestest tundis mõnda teist ettevõtjat.

Enam kui pooltel varase faasi naisettevõtjatest on vähemalt bakalaureusekraad, meeste haridustase on oluliselt madalam.

Mehed saavad ettevõtlusest rohkem tulu kui naised. Kui naistest keskmiselt veerand asub tulujaotuse kõrgemas otsas, siis meestest on seal ligemale pooled ning vaid viiendik kõigist kuus neto-sissetulekuna üle 1500 euro teenijatest on naised. Nagu ka ettevõtjate puhul, on ettevõtlusalase õppe läbinute hulgas rohkem mehi (36,3%) kui naisi (29%), aga see erinevus ei ole nii suur ning jaotus õppevormis ja -tasemetes on samuti ühtlane.

Euroopa Komisjoni 2014. a tehtud naisettevõtluse teemalise uuringu³³ eesmärk oli koguda, analüüsida ja süsteemselt esitada andmeid naisettevõtjate kohta, võrreldes Euroopa-37 ja Euroopa-28 riike 2008. ja 2012. aasta andmete põhjal. Uuring on aluseks teadmispõhise ettevõtluspoliitika ja meetmete väljatöötamiseks ning sisaldab andmeid naisettevõtjate arvu, ettevõtluse tüübi ja tegevussektorite kohta, milles naisettevõtjad on hõivatud haridus- ja vanuserühmade kaupa.

Viis riiki, kus naisettevõtjate osakaal oli kõrgeim olid Kreeka, Albaania, Portugal, Itaalia ja Horvaatia. Kõige madalam naisettevõtjate osakaal oli Norras, Taanis, Eestis, Liechtensteinis ja Rootsis. 2003–2012. a kasvas naiste osakaal ettevõtluses vähesel määral peaaegu kõigis Euroopa-

³² Globaalne ettevõtlusmonitooring 2012. Eesti raport, <http://www.arengufond.ee/upload/Editor/Publikatsioonid/Arengufond%20GEM%20uuringu%20raport.pdf>.

³³ Statistical data on women's entrepreneurs in Europe. (2014) European Commission. Directorate-General for Enterprise and Industry, <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/7481>.

37 ja Euroopa-28 riikides (keskmiselt 0,4% võrra). Seevastu Portugalis, Leedus, Rumeenias, Poolas, Bulgaarias, Maltal, Horvaatias ja Eestis vähenes naisettevõtjate osakaal üldises tööjõus üle 1% ja ettevõtjate üldarvus 3,3% võrra.

Suurem osa Euroopa ettevõtjatest on üksikettevõtjad ehk ilma palgatöötajateta ettevõtjad. 2012. aastal oli 37 Euroopa riigi hulgas 78% naisettevõtjatest üksikettevõtjad; 22% naisettevõtjatest olid tööandjad. Meeste puhul olid need näitajad 81% ja 29%.

2012. a töötas Euroopa Liidu 28 riigi võrdluses oma ettevõttes osajaga 30% naisettevõtjatest ja 12% meessoost ettevõtjatest. (Eestis 26% naisettevõtjatest ja 13% meessoost ettevõtjatest). Osajaga töötamise põhjustena toodi välja teist töökohta, koduseid hoolduskohustusi, vajadust puhkuseks, osalist töövõimet või puuet, vanust ja õpinguid. Ainult 15% osajaga töötavatel naisettevõtjatel oli teine töökoht, samas meesettevõtjate hulgas oli neid 34%. Ettevõtlusega tegeles palgatöö kõrvalt 20,4% Eesti naisettevõtjatest ja 7,8% meesettevõtjatest (EL-28 naised 9% ja mehed 6,9%).

Naisettevõtjad on keskmiselt natuke nooremad ja keskmiselt kõrgema haridustasemega kui meesettevõtjad. Eesti naisettevõtjad on 37 Euroopa riigi hulgas kõige kõrgema haridustasemega. Naisettevõtjate osakaal oli suurem kui meessoost ettevõtjate osakaal tervise ja sotsiaaltöö (60%), teiste teenuste (59%) ja hariduse (55%) valdkonnas. Eestis oli naisettevõtjate osakaal suurem ka majutus- ja toitlustusäris. Teadus- ja tehnikavaldkonnas oli naiste osakaal suurim Bulgaarias, Lätis ja Slovakkias. Enamikus majandusharudes on naissoost üksikettevõtjate arv suurem kui tööandjate arv. Eriti suur on vahe tervishoiu ja sotsiaaltöö, teiste teenuste ja hariduse valdkonnas.

Eesti nais- ja meesettevõtjad teevad nädalas vähem töötunde kui nende kolleegid Euroopa Liidus keskmiselt (EL-28 mehed keskmiselt 44,7%, Eesti 40,3% ja EL-28 naised keskmiselt 36,47%, Eesti 34,6%).

Eestis on naisettevõtluse uuringuid tehtud väga vähe. Enamasti on need kas mittetulundusühingute projektid või ülikooli lõputööd. Näiteks uuris Kairi Talves 2005. a oma bakalaureusetöös „Ettevõtlusest Eesti naisettevõtja pilgu läbi“³⁴ Eesti naisettevõtjate motiive ettevõtte loomisel ja ettevõtte tegevuse ja arenguga seotud aspekte. Avatud Eesti Fondi (AEF) kriisiprogrammi toel elluviidava projektis „ETNA Mikrokrediit“ uuris Anu Laas 2012. a ETNA Mikrokrediidi projektiga liitunud naiste ressursse, töö- ja ettevõtluskogemust, valmisolekut oma ettevõtte loomiseks, koostöökogemust ning ootusi projekti suhtes.³⁵

Mida ette võtta naisettevõtluse edendamiseks riigi tasandil?

Seadused, poliitikad, toetuskeemid ettevõtluse edendamiseks, kultuurilis-ajalooline taust, ettevõtluskeskkond ja isiklik motivatsioon moodustavad tugistruktuuri ettevõtete loomiseks ja arendamiseks. Kõigis neis on ka soospekt. Ettevõtlusmeetmed, mille väljatöötamisel ei ole soospekti arvesse võetud, ei toeta naiste loodud ettevõtteid sel määral kui meeste loodud ettevõtteid. Naised loovad ettevõtteid teistes majandussektorites ja -harudes kui mehed ja naiste ettevõtluskäitumine erineb meeste omast, mistõttu vajavad nad ka eriomaseid toetusmeetmeid.

³⁴ http://www.ut.ee/gender/pdf/Kairi_BA2005.pdf.

³⁵ <http://www.fem.ee/files/66e9b3c2bbfddc8abcb1c8cf8f944671.pdf>.

Naisettevõtjad, kellel enda meelest on meestest vähem häid ettevõtlusoskusi ja kes sagedamini kardavad läbi kukkuda, vajavad endiselt rohkem toetust, on öelnud oma poliitikasoovitustes artikli „Ettevõtlusest ja ettevõtlikkusest – Globaalse Ettevõtlusmonitooringu uuring Eestis“³⁶ autorid.

Selleks, et motiveerida naisi looma ettevõtet ja tekitada naisettevõtjatele soodne ettevõtluskeskkond, tuleks

- luua eeskujud tegutsevate ja edukate naisettevõtjate ühiskonnas nähtavaks muutmise teel;
- edendada tütarlastes innovatiivsust, ettevõtlikkust ja riskijulgust, sh suurendada tütarlaste huvi tehnoloogia ja IT-sektori vastu;
- kaasata naisettevõtjaid ja naisorganisatsioone ettevõtluspoliitika kujundamise aruteludesse ja teabevahetusse;
- kaardistada alustavatele ja tegutsevatele naisettevõtjatele vajalikud teenused ning teha need kättesaadavaks maakondlike arenduskeskuste kaudu;
- korraldada spetsiaalseid ettevõtluskursusi alustavatele naisettevõtjatele, kus käsitletak muu hulgas selliseid teemasid nagu kõhkluse ja ebakindluse hajutamine, ettevõtlusjulguse kasvatamine;
- luua toetuskeeme, et aidata kaasa naiste omanduses olevate ettevõtete rahvusvahelistumise ambitsiooni kasvatamisele ja ekspordivõimekuse tõstmisele (nt pakkuda sihtriigispetsiifilist nõustamist, koolitusi ja teisi eksporditoetusi);
- motiveerida kohalikke omavalitsusi aktiivsemalt tegutsema naisettevõtluse arendamisel;
- propageerida naisettevõtjate koostöövõrgustikke (nt ühiseks turundamiseks);
- hinnata kõikide väikeettevõtetele suunatud poliitikate puhul nende võimalikku mõju naisettevõtlusele;
- koguda sooliselt eristatud andmeid ja koostada perioodiliselt ülevaateid naisettevõtjate olukorrast;
- aidata naistel saavutada sobiv töö- ja eraelu tasakaal, luues nõuete- ja taskukohaseid lapsehoiuteenuseid ja eakate ülalpeetavate hooldusteenuseid;
- kaotada soostereotüübid, eelkõige hariduses ja karjäärivalikutes;
- soodustada akadeemilisi õpinguid, mis võivad innustada naisi idufirmasid looma;
- mitmekesistada riigipoolset finantsinstrumentide valikut, võttes paremini arvesse naisettevõtjate spetsiifilisi vajadusi (näiteks mikrokrediidi rühmade loomine).

³⁶ Mets, M., Paes, K., Raudsaar, M. (2014), Ettevõtlusest ja ettevõtlikkusest – Globaalse Ettevõtlusmonitooringu uuring Eestis, RiTO 30, 2014, <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=16668>.

Euroopas tegutsevad naisettevõtluse edendamise võrgustikud

Euroopa Liidu toetusel on loodud üleeuroopalisi võrgustikke, mis koondavad edukaid naisettevõtjaid ja ärinaisi, innustamaks rohkem naisi tegelema ettevõtlusega ja pakkuma neile nende ettevõtete loomisel ja arendamisel vajalikku tuge ning eeskuju.

Naisettevõtluse saadikute Euroopa võrgustik³⁷

Naisettevõtluse saadikud on edukad naisettevõtjad, kes korraldavad kampaaniaid, et innustada igas vanuses naisi tegelema ettevõtlusega. Saadikud aitavad tõsta naiste enesekindlust, mis on vajalik eduka äri loomiseks. Võrgustikus tegutseb ligi 320 naisettevõtluse saadikut 22 Euroopa riigist.

Naisettevõtjate mentorite Euroopa võrgustik³⁸

Võrgustik loodi 2011. a eesmärgiga edendada naiste ettevõtlust. Ühendab ligi 200 naisettevõtluse mentorit 17 riigist. Võrgustiku loomine on üks tegevustest naisettevõtluse edendamiseks, mis nähti ette Euroopa Komisjoni 2008. a „Euroopa väikeettevõtluse aktis“. Mentorid nõustavad ja toetavad naisettevõtjaid ettevõtete loomisel ja nende varase kasvu staadiumis (ettevõtte teisel kuni neljandal tegutsemisaastal).

Euroopa poliitikakujundajate võrgustik naisettevõtluse edendamiseks³⁹

Võrgustik koondab liikmeid 31 Euroopa riigist (28 ELi liikmesriiki, Island, Norra ja Türgi). Võrgustiku liikmed esindavad riikide valitsusi ja institutsioone ja on oma riikides vastutavad naisettevõtluse toetamise ja edendamise eest riigi tasandil. Eestit esindab võrgustikus Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, kontaktisik on ettevõtlusdivisjoni majandusarengu osakonna peaspetsialist Kaupo Sempelson, e-post kaupo.sempelson@mkm.ee (aprill 2014).

Võrgustiku eesmärk on tõsta naisettevõtjate nähtavust; luua ettevõtluskeskkond, mis on soodus naisettevõtjatele; suurendada naisettevõtjate osakaalu ja nende loodud ettevõtete suurust.

Võrgustiku 2012. a tegevusaruanne: <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/5379>

Euroopa naisettevõtluse platvorm WEP

Euroopa naisettevõtluse platvorm (WEP)⁴⁰ on katusorganisatsioon, mis koondab naisettevõtluse ja ärinaiste huvikaitse organisatsioone, eesmärgiga vahetada head tava ja hoida nii Euroopas kui ka liikmesriikides tegutsevaid organisatsioone kursis Euroopa Liidu tasandil toimuvaga. Platvormi toetavad naisettevõtluse edendamisele pühendunud Euroopa Parlamendi liikmed. WEP tegevused on suunatud naisettevõtluse edendamisega tegelevatele organisatsioonidele, naisjuhte koondavatele organisatsioonidele, EL institutsioonidele, töö- ja sotsiaalministeeriumidele, soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise edendamise eest vastutavatele organitele jt.

Loomisel on **e-platvorm naisettevõtjatele** (European E-Platform for Women Entrepreneurship), platvorm valmib 2015. a lõpuks. Selle platvormi kaudu on kavas hakata naisettevõtjatele

³⁷ European Network of Female Entrepreneurship Ambassadors, http://ec.europa.eu/growth/smes/promoting-entrepreneurship/we-work-for/women/support-networks/index_en.htm.

³⁸ European Network of Mentors for Women Entrepreneurs, http://ec.europa.eu/growth/smes/promoting-entrepreneurship/we-work-for/women/support-networks/index_en.htm.

³⁹ European Network to Promote Women's Entrepreneurship, http://ec.europa.eu/growth/smes/promoting-entrepreneurship/we-work-for/women/support-networks/index_en.htm.

⁴⁰ <http://womenentrepreneurshipplatform.eu/>.

pakkuma *online*-nõustamist, koolitusi, informatsiooni juurdepääsu kohta turgudele ja finantsinstrumentidele jms. Platvormi loomist saab jälgida <http://www.wings-network.eu/>.

Samuti on loomisel **Euroopa äriinglite võrgustik naisettevõtjatele** (European Network of Business Angels for Women Entrepreneurs). Võrgustik luuakse 2015. a jooksul.

Naisettevõtluse edendamise tegelevad organisatsioonid Eestis

MTÜ ETNA Eestimaal

MTÜ ETNA Eestimaal⁴¹ tegevus on loomisest alates (2003. a) suunatud maapiirkonnas elavate naiste ettevõtlusega alustamise ja arendamise toetamisele. Ühingu eesmärgiks on väikeettevõtluse arendamise kaudu maaelu maine ning elukvaliteedi parandamine.

Eesmärgi saavutamiseks koolitatakse maanaisi ja ettevõtluse tugiisikuid mitmel tasandil ja rakendatakse nende teadmisi kohalike võrgustike kaudu, mille tegevus on suunatud ettevõtluse arendamisele maapiirkonnas; selgitatakse soolise võrdõiguslikkuse põhimõtteid, toetatakse naiste algatusi sotsiaalse toimetuleku suurendamisel ja maapiirkonna tööhõive parandamisel jmt.

[MTÜ ETNA Eestimaal strateegiline arengukava aastateks 2014–2020.](#)

[Ettekanne naisettevõtluse olemusest ja eripäradest 9. oktoobril 2013. a toimunud naisettevõtluspäeval.](#)

MTÜ Eesti Ettevõtlike Naiste Assotsiatsioon (BPW)⁴²

BPW Estonia MTÜ ehk Eesti Ettevõtlike Naiste Assotsiatsioon (EENA) loodi 1992. a eesmärgiga aidata kaasa oma erialal pädevate, ettevõtlike naiste ja naisjuhtide omavaheliste kontaktide loomisele, ideede ja arvamuste vahetamisele ja ühiste tegevuskavade elluviimisele ning klubilise tegevuse traditsioonide säilitamisele. Alates 1993. a kuulub EENA BPW rahvusvahelisse föderatsiooni.

Rahvusvaheline kogemus

Soome InnoLady Camp⁴³ on ettevõtluskursus akadeemilistele naistele, kellel on uuenduslik äriidee, kuid kes seni pole oma ettevõtet veel loonud ja töötavad ekspertide või juhtidena või õpivad alles ülikoolis. Koolitusprogrammi ei läbita akadeemilisel moel klassiruumis istudes, vaid innovatsioonilaagri vormis. Laagris osalejad saavad abi oma äriidee ja -plaani edasiarendamiseks, uut teavet ja vajalikke oskusi innovaatilise äri loomiseks ja arendamiseks, teenuste innovatsiooniks, turunduseks ja kommunikatsiooniks. Lisaks jagatakse vajalikke arvutioskusi ettevõtte majandustegevuse planeerimiseks. Samuti pakub kursus häid võimalusi uute kontaktide saamiseks.

Saksamaa alustavate naisettevõtjate keskus⁴⁴ (Gründerinnenzentrale) loodi 2006. a eesmärgiga tihendada kontakte alustavate naisettevõtjate, juba tegutsevate naisettevõtjate ja

⁴¹ MTÜ ETNA Eestimaal, <http://www.fem.ee/>.

⁴² MTÜ Eesti Ettevõtlike Naiste Assotsiatsioon (BPW), <http://www.bpw-estonia.ee/>.

⁴³ <http://www.nyek.fi/alkavatyrityajat/innolady-camp>.

⁴⁴ <http://www.gruenderinnenzentrale.de/en/startpage/>.

ettevõtluksperitide vahel. Keskuse eesmärk on toetada soolist võrdõiguslikkust tööhõives ja sotsiaalelus, pakkudes naistele, kes soovivad alustada oma äriaga, vajalikke rätsepateenuseid.

Prantsuse Fédération Pionnières⁴⁵ on näide äriinkubaatorist, mis loodi spetsiaalselt naisettevõtjatele. Sihtrühmaks olid töötud, emad, üle 40-aastased naised. Äriinkubaatori edukuseks on suur loodud töökohtade arv ja väga hea kommunikatsioonistrateegia.

Horvaatia on loonud spetsiaalsed poliitikameetmed naisettevõtluks toetamiseks ja on seega üks juhtivaid EL riike naisettevõtluks edendamisel. Jätakuks esimesele naisettevõtluks edendamise strateegiale, mis loodi aastateks 2010–2013, on loodud uus strateegia aastateks 2014–2020.⁴⁶ Naisettevõtjatele on Horvaatias loodud riiklikult toetatud süsteem paremaks juurdepääsuks finantseerimisele, sh ettevõtlukslaenude käendamise ja subsideeritud intressimääraga (2%) laenude pakkumine.

Kasulikke linke

Euroopa Komisjon. Õigusküsimused. Sooline võrdõiguslikkus.

http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/index_et.htm.

Euroopa Komisjon. Siseturg, tööstus, ettevõtluks ja VKEd. Naisettevõtluks.

http://ec.europa.eu/growth/smes/promoting-entrepreneurship/we-work-for/women/index_en.htm.

Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituut.

<http://eige.europa.eu/>.

Globaalne ettevõtluksmonitooring (GEM).

<http://www.gemconsortium.org/docs>.

E-platvorm naisettevõtjatele.

<http://www.wings-network.eu/>.

⁴⁵ <http://www.parispionnieres.org/accueil.html>.

⁴⁶ Strategy of women entrepreneurship development in the Republic of Croatia 2014–2020, <http://www.minpo.hr/UserDocImages/Strategy%20of%20Women%20Entrepreneurship%20Development%20in%20the%20Republic%20of%20Croatia%202014%20-%202020.pdf>.